

Halina Buk

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów i Ubezpieczeń
Katedra Rachunkowości Międzynarodowej
halina.buk@ue.katowice.pl

Gracjan Chrobak

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
gracch@poczta.onet.pl

KAPITAŁ REZERWOWY I JEGO ROLA W STABILIZACJI SYTUACJI FINANSOWEJ SPÓŁEK KAPITAŁOWYCH

Streszczenie: Kapitały rezerwowe pełnią ważną rolę w spółkach kapitałowych jako rezerwar dodatkowych zasileń po stronie własnych źródeł finansowania jednostki. Określa się je więc mianem rezerw kapitałowych. Ich wpływ ujawnia się w miarę rozwoju przedsiębiorstw, gdy wzrasta niepewność i ryzyko towarzyszące decyzjom podejmowanym nie tylko na szczeblu lokalnym, ale coraz częściej w wymiarze globalnym. W tej sytuacji szczególnego znaczenia nabiera obecność kapitału rezerwowego i jego odmian w stabilizacji działalności gospodarczej jednostek.

Słowa kluczowe: kapitał rezerwowy, kapitał zapasowy, rezerwy kapitałowe, sytuacja finansowa.

Wprowadzenie

Podstawowym źródłem wiedzy na temat struktury i wielkości posiadanych zasobów jest bilans jednostki, definiowany również jako sprawozdanie z sytuacji finansowej. Z perspektywy oceny źródeł finansowania majątku sprawozdanie z sytuacji finansowej powinno dostarczać informacji o: zobowiązaniach, kapitale własnym, wkładach dokonanych przez właścicieli i wypłatach na ich rzecz występujących w charakterze udziałowców [Rozporządzenie Komisji z 2008 r.; MSR 1 § 9]. Z wkładów właścicieli finansowane są zasoby majątku trwałego i obrotowego, niezbędne do prowadzenia bieżącej działalności spółki. Część z nich nie bierze czynnego udziału w pozyskiwaniu aktywów w jednostce, przybierając postać kapitałów rezerwowych.

Celem artykułu jest prezentacja głównych składowych kapitałów rezerwowych, ram prawnych ich funkcjonowania w spółkach kapitałowych oraz wycena i prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Główna teza artykułu opiera się na założeniu, iż dywersyfikacja kapitałów własnych w spółce pozwala na lepszą diagnozę sytuacji majątkowej i finansowej jednostki. W dalszym ciągu ułatwia monitorowanie niekorzystnych zmian tej sytuacji.

1. Zakres ujawnień na temat kapitałów rezerwowych w sprawozdaniach finansowych

Kapitały rezerwowe, inaczej zwane rezerwami kapitałowymi, są, poza kapitałem podstawowym, głównym składnikiem kapitału własnego przedsiębiorstwa. Są więc specyficznymi rezerwami, których skutkiem jest zmiana wartości aktywów netto przedsiębiorstwa, niewpływająca na poziom wyniku finansowego danego okresu. Ich tworzenie wynika z koncepcji zachowania kapitału i potrzeby jego odtworzenia z okresu na okres, co najmniej na takim samym poziomie [Duraj, 2008, s. 28].

Kapitały rezerwowe mają charakter rezerw jawnych, a ich głównym celem jest zabezpieczenie interesów właścicieli i wierzycieli. Regulacje rachunkowości w różnych krajach, dotyczące ujmowania bądź ujawniania w sprawozdaniu finansowym informacji na temat kapitałów rezerwowych, są zróżnicowane. Warto zwrócić uwagę na różnice pomiędzy ujęciem a ujawnieniem informacji. Ujmowanie grupy zdarzeń i transakcji w sprawozdaniu finansowym oznacza ich odzwierciedlenie wprost w liczbowym sprawozdaniu finansowym (bilansie, rachunku zysków i strat czy w innych). Ujawnienie informacji o pewnych zdarzeniach gospodarczych oznacza ich prezentację w informacji dodatkowej [Grabiński, 2014, s. 217].

Międzynarodowe standardy rachunkowości nie wskazują żadnych wymogów w tym przedmiocie, pozostawiając jednostce swobodę w uwzględnieniu specyficznych rozwiązań. Przykładowo, jeżeli jest zapotrzebowanie na informacje o ryzyku bankowym i związanych z nim potencjalnych stratach, to pożądanym byłoby ujawnienie takiej informacji. Niektóre jednostki szacują rezerwy, jeśli prawo podatkowe pozwala zredukować zobowiązania z tytułu tworzenia rezerw. MSR/MSSF nie wymagają jednak na ogół prezentacji utworzonego kapitału rezerwowego w bilansie. Najczęściej w praktyce jest składnikiem zgrupowanej pozycji kapitału własnego jako zyski zatrzymane [Insights..., 2014, s. 1722].

Zgodnie z art. 36 ust. 1 Ustawy o rachunkowości (u.r.) kapitały (fundusze) własne ujmuje się w księgach rachunkowych z podziałem na ich rodzaje i według zasad określonych przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy o utworzeniu spółki [Ustawa o rachunkowości]. Z przytoczonego zdania można

odczytać, iż występowanie różnych form instrumentów kapitałowych o charakterze własnościowym w spółkach prawa kapitałowego może mieć aspekt obligatoryjny lub fakultatywny. W pierwszym przypadku ich „rozwarstwienie” wynika wprost ze stosowania obowiązujących przepisów prawa, w drugim z postanowień odpowiedniego aktu prawnego formalizującego powstanie spółki.

Minimalny zakres informacji na temat poziomu kapitałów zapasowych oraz rezerwowych w okresie badanym i poprzedzającym zawiera bilans jednostek sporządzających sprawozdanie finansowe zgodnie z wytycznymi Ustawy o rachunkowości. Na kapitał rezerwowy składa się kapitał zapasowy i pozostałe kapitały rezerwowe. W literaturze przedmiotu podkreśla się jednocześnie, iż Kodeks spółek handlowych nie precyzuje, kiedy kapitał nosi znamiona „zapasowego”, a kiedy „rezerwowego”. Postuluje się, iż kapitał zapasowy spełnia rolę samoubezpieczenia się spółki przed przyszłymi stratami, podczas gdy zadaniem kapitału rezerwowego jest stabilizacja wysokości rocznej dywidendy w okresie wystąpienia gorszych wyników finansowych [Fedak, 2005, s. 107]. Szczególnym rodzajem kapitału rezerwowego jest kapitał z aktualizacji wyceny inwestycji długoterminowych, a niekiedy środków trwałych. Z uwagi na swoją atypowość nie jest on jednak przedmiotem niniejszej publikacji.

Dalsze rozszerzenia zawiera informacja dodatkowa. Na mocy art. 48 ust. 1 u.r. informacja dodatkowa powinna zawierać istotne dane i objaśnienia niezbędne do tego, aby sprawozdanie finansowe odpowiadało warunkom określonym w art. 4 ust. 1. Dodatkowe informacje obejmują w tej materii stan na początek roku obrotowego, zwiększenia i wykorzystanie oraz stan końcowy kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych, o ile jednostka nie sporządza zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym, propozycje co do sposobu podziału zysku lub pokrycia straty za rok obrotowy.

W sytuacji zagrożenia kontynuacji działalności składniki kapitału własnego sprowadza się do wspólnego mianownika. Jest nim kapitał podstawowy. Na mocy art. 36 u.r. składniki kapitału (funduszu) własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości należy, na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego, połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy, zmniejszając go:

- w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością o udziały własne,
- w spółkach akcyjnych o należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia, oraz o akcje własne¹.

¹ Ustawodawca wyjaśnia, iż powyższy przepis może mieć zastosowanie odpowiednio do jednostek objętych postępowaniem naprawczym lub układowym [Ustawa o rachunkowości].

Podobne wytyczne zawierają uregulowania międzynarodowe. W sprawozdaniu z sytuacji finansowej po stronie własnych źródeł finansowania należy wykazać m.in. udziały mniejszości zaprezentowane w kapitale własnym oraz wyemitowany kapitał podstawowy, a także kapitały rezerwowe przynależne udziałowcom jednostki dominującej [Rozporządzenie Komisji z 2008 r.; MSR 1 § 54]. MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” sygnalizuje jednocześnie, iż zakres prezentacji informacji zawartych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej często ulega poszerzeniu o dodatkowe treści o charakterze uzupełniającym. Stopień szczegółowości informacji przedstawianych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej albo w informacjach dodatkowych jest uzależniony od charakteru działalności jednostki. W odniesieniu do kapitału własnego należy dokonać podziału na kapitał podstawowy i kapitały rezerwowe z dalszym rozbiciem na klasy, takie jak: wniesiony kapitał podstawowy, nadwyżki ceny emisyjnej powyżej wartości nominalnej udziałów oraz pozostałe kapitały rezerwowe [MSR 1 §§ 77-78].

W sprawozdaniu z sytuacji finansowej lub w sprawozdaniu ze zmian w kapitale własnym, ostatecznie w informacjach dodatkowych, jednostka ujawnia z kolei:

- a) dla każdej klasy kapitału podstawowego:
- liczbę udziałów składających się na kapitał docelowy,
 - liczbę udziałów wyemitowanych i w pełni opłaconych oraz wyemitowanych i nie w pełni opłaconych,
 - wartość nominalną udziału lub stwierdzenie, że udziały nie posiadają wartości nominalnej,
 - uzgodnienie zmian liczby objętych udziałów na początek i na koniec okresu,
 - prawa, przywileje i ograniczenia związane z daną klasą udziałów, włączając w to ograniczenia dotyczące prawa do dywidendy i zwrotu kapitału,
 - udziały/ akcje własne jednostki pozostające w jej posiadaniu lub w posiadaniu jednostek zależnych i jednostek stowarzyszonych, oraz
 - akcje zarezerwowane dla potrzeb emisji związanych z realizacją opcji i umów sprzedaży akcji, wraz z warunkami i kwotami;
- b) opis charakteru i przeznaczenia każdego kapitału rezerwowego wchodzącego w skład kapitału własnego [Rozporządzenie Komisji z 2008 r.].

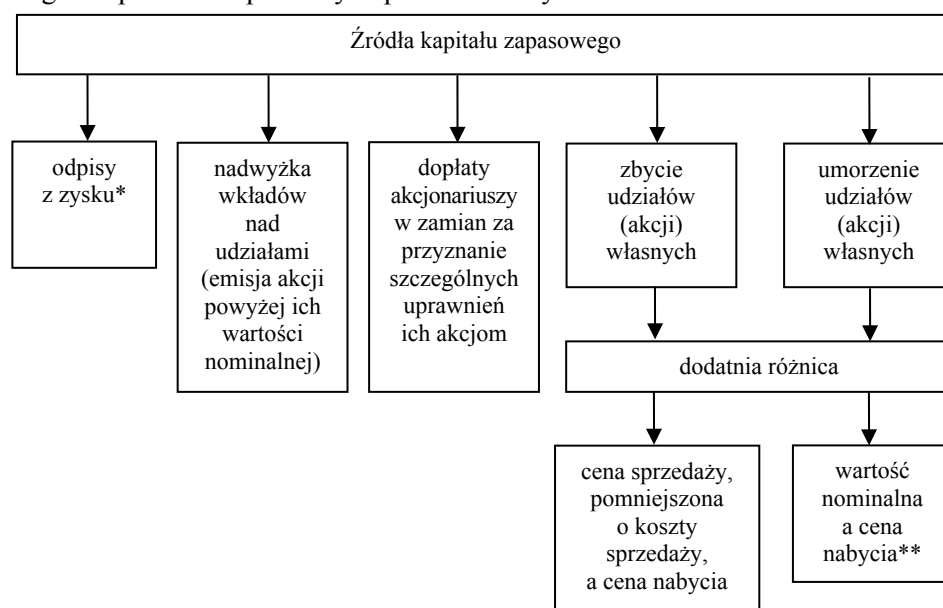
Kapitały rezerwowe mają swoje miejsce w sprawozdaniu całkowitych dochodów. Na mocy noweli MSR 1 § 7 pełne sprawozdanie finansowe składa się ze sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów za dany okres [Rozporządzenie Komisji z 2012 r.]. Na podstawie znowelizowanego MSR 1 § 7 inne całkowite dochody obejmują pozycje przychodów i kosztów (w tym korekty wynikające z przeklasyfikowania), które nie zostały ujęte jako

zyski lub straty zgodnie z tym, jak tego wymagają lub na co zezwalają inne MSSF. W związku z tym uwzględnia się je bezpośrednio w kapitale własnym. Składniki innych całkowitych dochodów obejmują [Rozporządzenie Komisji z 2008 r.]:

- zmiany w nadwyżce z przeszacowania rzeczowych aktywów trwałych czy wartości niematerialnych,
- zyski i straty aktuarialne z tytułu programu określonych świadczeń ujęte zgodnie z paragrafem 93A, MSR 19 „Świadczenia pracownicze”,
- zyski i straty wynikające z przeliczenia pozycji sprawozdania finansowego jednostki działającej zagranicą na walutę funkcjonalną,
- zyski i straty z tytułu przeszacowania składników aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży,
- efektywną część zysków i strat związanych z instrumentem zabezpieczającym w ramach zabezpieczania przepływów pieniężnych.

2. Źródła zasilenia kapitału zapasowego w spółkach kapitałowych

Tworzenie kapitałów rezerwowych, w tym kapitału zapasowego, podlega regulacjom Kodeksu spółek handlowych. Przesłanki tworzenia kapitału zapasowego w spółkach kapitałowych przedstawia rys. 1.

* Obligatoryjnie w spółkach akcyjnych w wysokości 8% rocznie, dopóki nie osiągnie on równowartości 1/3 kapitału zakładowego, w projekcie zmian także w przypadku spółek z o.o.

** Z wyjątkiem umorzenia udziałów własnych nabytych w drodze egzekucji bez obniżenia kapitału zakładowego.

Rys. 1. Źródła tworzenia kapitału zapasowego w spółkach kapitałowych

Z rys. 1 można wnioskować, iż głównym źródłem zwiększeń kapitału zapasowego są odpisy z zysku. W spółkach akcyjnych mają one charakter obowiązkowy, co nie zamyka możliwości dobrowolnych, dodatkowych „transferów” dodatniego wyniku finansowego. Takie postępowanie podyktowane jest troską ustawodawcy o zabezpieczenie interesów drobnych, rozproszonych akcjonariuszy. Z drugiej strony, również w spółkach z o. o. postulat zwiększonej ochrony roszczeń wierzycieli zdaje się przemawiać za ideą rozszerzenia rozmiarów kapitału zapasowego w tych typach spółek.

Utworzenia kapitału zapasowego wymaga także nadwyżka wartości wniesionych wkładów nad wartością przejętą za nie udziałów w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością bądź nadwyżka uzyskana przy emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej [Fedak, 2005, s. 107].

Dodatkowym źródłem jego zasileń w spółkach akcyjnych są dopłaty akcjonariuszy w zamian za przyznanie szczególnych uprawnień ich akcjom, o ile dopłaty te nie będą użyte na wyrównanie nadzwyczajnych odpisów lub strat [Kodeks spółek handlowych]. Choć mowa o spółkach akcyjnych, także i w spółkach z o.o. nie należy wykluczyć możliwości dopłat udziałowców.

Kapitał zapasowy tworzy się również w wysokości dodatniej różnicy pomiędzy ceną sprzedaży (udziałów) akcji własnych, pomniejszoną o koszty sprzedaży, a ceną ich nabycia, a w przypadku umorzenia udziałów (akcji) własnych w kwocie różnicy między ich wartością nominalną a ceną nabycia. Wyjątek stanowi okoliczność nabycia udziałów własnych nabytych w drodze egzekucji bez obniżki kapitału zakładowego.

Oprócz wyżej wymienionych przesłanek, powstanie kapitału zapasowego w spółkach kapitałowych może wynikać z nadwyżki zobowiązań i pożyczek zaciągniętych przez spółkę nad niższą od nich wartością nominalną udziałów (akcji) objętych w zamian tych zobowiązań i pożyczek przez wierzycieli, różnic z aktualizacji wyceny rozchodowanych środków trwałych, przeniesienia zobowiązań bezwarunkowo umorzonych wskutek postępowania układowego lub naprawczego [Ustawa o rachunkowości; Dreliszak i Kania, 2003, s. 28 i 112]. Kodeks spółek handlowych określa ponadto, iż kapitał zapasowy zwiększają kwoty uzyskane z obniżenia kapitału zakładowego, jeżeli w uchwale o obniżeniu kapitału nie postanowiono o przeznaczeniu tychże kwot [Kodeks spółek handlowych].

3. Idea tworzenia pozostałych kapitałów rezerwowych w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i w spółkach akcyjnych

Obok kapitału zapasowego, drugim filarem rezerw w spółkach kapitałowych jest grupa pozostałych kapitałów rezerwowych. W przypadku spółek z ograniczoną odpowiedzialnością Kodeks spółek handlowych zajmuje się pro-

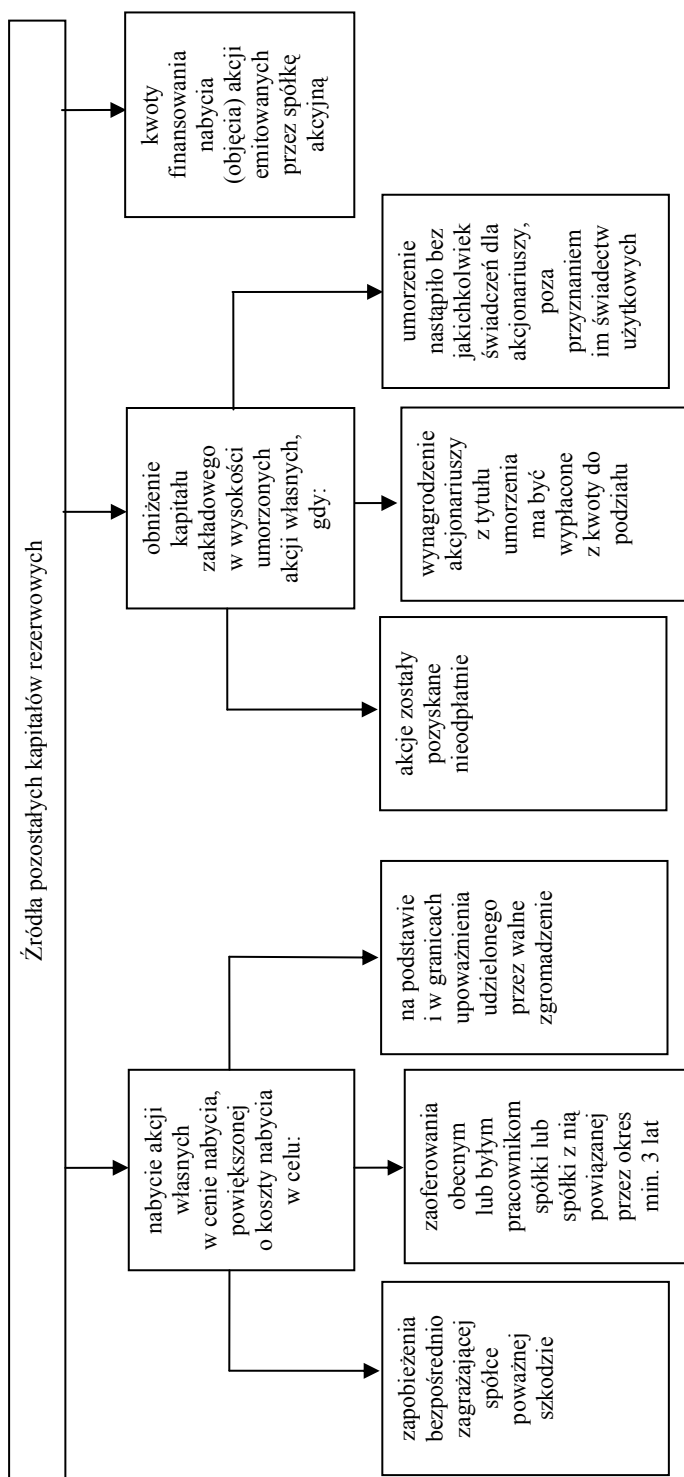
blematyką kapitałów rezerwowych wyłącznie w aspekcie nabytych udziałów własnych, które nie zostały zbyte w ciągu roku od dnia ich nabycia. Dotyczy to udziałów nabytych: a) w drodze egzekucji na zaspokojenie roszczeń spółki, których nie można zaspokoić z innego majątku wspólnika; b) w celu umorzenia udziałów; c) nabytych lub objętych w innych przypadkach przewidzianych w k.s.h. Powinny one wówczas zostać umorzone, chyba że w spółce został utworzony w celu umorzenia specjalny kapitał rezerwowy [Kodeks spółek handlowych; Dreliszak i Kania, 2003, s. 113].

W spółce akcyjnej występowanie kapitału rezerwowego jest bardziej złożone. Statut spółki akcyjnej może przewidywać tworzenie innych, poza zapasowym, kapitałów na pokrycie szczególnych strat lub wydatków, tzw. kapitałów rezerwowych. Uwarunkowania jego powstawania prezentuje rys. 2, z którego wynika, iż kapitał rezerwowy w spółce akcyjnej powinien być „związany” w trzech przypadkach.

Pierwszym z nich jest okoliczność nabycia akcji własnych w cenie nabycia powiększonych o dodatkowe koszty ich pozyskania. Tak się dzieje w sytuacji, gdy ich zakup ma uchronić jednostkę przed spodziewanymi stratami finansowymi, kiedy nabyte akcje mają być zaoferowane obecnym lub byłym pracownikom, o ile okres ich zatrudnienia w spółce lub w spółce z nią powiązanej wyniósł co najmniej trzy lata. Wreszcie, gdy jest konsekwencją upoważnienia udzielonego przez walne zgromadzenie akcjonariuszy.

Oprócz konieczności utworzenia kapitału rezerwowego, którego wysokość nie powinna być niższa od łącznej ceny nabycia akcji własnych, powiększonej o koszty ich nabycia, wymaga się, aby akcje te zostały w pełni pokryte, a łączna wartość nominalna nabytych akcji nie przekraczała 20% kapitału zakładowego spółki, uwzględniając w tym również wartość nominalną pozostałych akcji własnych, które nie zostały przez spółkę zbyte.

W drugim przypadku nabycie akcji własnych ma służyć ich umorzeniu. O wartość umorzonych akcji własnych należy wówczas zmniejszyć wysokość kapitału zakładowego, co wymaga podjęcia stosownej uchwały. O uchwalonym obniżeniu kapitału zakładowego zarząd nie jest zobligowany do powiadomienia wierzycieli do zgłoszenia roszczeń wobec spółki w terminie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia. Dotyczy to sytuacji, gdy akcje zostały pozyskane nieodpłatnie, kiedy wynagrodzenie ma zostać wypłacone z kwoty przeznaczonej do podziału pomiędzy akcjonariuszy; ostatecznie, gdy jedynym świadczeniem na rzecz akcjonariuszy jest przyznanie im świadectw użytkowych [Kodeks spółek handlowych].

Rys. 2. Tytuły pozostałych kapitałów rezerwowych w spółce akcyjnej

Źródło: Opracowanie na podstawie: Kodeks spółek handlowych; Ustawa o rachunkowości; Świdzka i Więclaw [2012, s. 396].

Co więcej, k.s.h. określa, iż w przypadku obniżenia kapitału zakładowego w celu wyrównania poniesionych strat lub przeniesienia określonych kwot do kapitału rezerwowego oraz w sytuacji, gdy akcje własne, nabyte w celu zaoferowania pracownikom, z naruszeniem przepisów o ich pozyskaniu, jak i w pozostałych przypadkach², nie zostaną zbyte w wymaganych ustawowo terminach, zarząd dokonuje ich niezwłocznego umorzenia bez zwoływania walnego zgromadzenia. Kwoty uzyskane z obniżenia kapitału zakładowego przelewa się na osobny kapitał rezerwowy; kapitał ten może być wykorzystany jedynie na pokrycie strat.

Ostatnią przesłanką tworzenia kapitału rezerwowego w spółce akcyjnej jest wsparcie finansowe udzielane innym jednostkom z tytułu pozyskania lub nabycia przez nie akcji spółki. Spółka może, bezpośrednio lub pośrednio, finansować nabycie lub objęcie emitowanych przez nią akcji, w szczególności poprzez udzielenie pożyczki, dokonanie zaliczkowej wypłaty, ustanowienie zabezpieczenia itp. Finansowanie odbywa się na warunkach rynkowych, zwłaszcza w odniesieniu do odsetek otrzymywanych przez spółkę oraz zabezpieczeń ustanowionych na rzecz spółki z tytułu udzielonych pożyczek lub wypłaconych zaliczek, a także po zbadaniu wypłacalności dłużnika [Kodeks spółek handlowych].

Z powyższego wynika, że kapitały rezerwowe mają charakter celowy i akcjonariusze/ wspólnicy mogą wskazać w statucie/ umowie spółki przeznaczenie funduszy. Nie jest to jednak bezwzględnie konieczne. Jeśli statut/ umowa nie wskazują, na jakie cele mogą być użyte zgromadzone kapitały rezerwowe, to można swobodnie decydować o ich przeznaczeniu, o ile inne przepisy tego nie ograniczają.

4. Wyznaczanie wartości progowych kwot dywidend i zaliczek na dywidendy w spółkach kapitałowych

Z zagadnieniem kapitałów rezerwowych wiąże się problematyka kwoty przeznaczonej do podziału, określanej mianem dywidendy. W spółce z ograniczoną odpowiedzialnością kwota przeznaczona do podziału między wspólników nie może przekraczać zysku za ostatni rok obrotowy, powiększonego o niepodzielone zyski z lat ubiegłych oraz o kwoty przeniesione z utworzonych z zysku kapitałów zapasowego i rezerwowych, które mogą być przeznaczone do podziału. Kwotę tę należy pomniejszyć o niepokryte straty, udziały własne oraz o kwo-

² To jest drogą sukcesji uniwersalnej, za pośrednictwem instytucji finansowej oraz na skutek egzekucji celem zaspokojenia roszczeń spółki z majątku dłużnika [Kodeks spółek handlowych, art. 363 § 4, art. 362 § 1 pkt. 3, 4 i 6].

ty, które zgodnie z ustawą lub umową spółki powinny być przekazane z zysku za ostatni rok obrotowy na kapitały zapasowy lub rezerwowe [Kodeks spółek handlowych; Ustawa o rachunkowości].

W spółkach akcyjnych kwota przeznaczona do podziału między akcjonariuszy nie może przekraczać zysku za ostatni rok obrotowy, powiększonego o niepodzielone zyski z lat ubiegłych oraz o kwoty przeniesione z utworzonych z zysku kapitałów zapasowego i rezerwowych, które mogą być przeznaczone na wypłatę dywidendy. Kwotę tę należy pomniejszyć o niepokryte straty, akcje własne oraz o kwoty, które zgodnie z ustawą lub statutem powinny być przeznaczone z zysku za ostatni rok obrotowy na kapitały zapasowy lub rezerwowe [Kodeks spółek handlowych, art. 348 § 1]. Wątpliwości prawne budzi nieuczestniczenie akcji własnych w podziale dywidendy, w których to akcjach nadal tkwi prawo głosu czy prawo do dywidendy, a mimo to pewne prawa majątkowe się zawiesza. Ograniczenie praw akcji własnych wynika także z art. 364 § 2 k.s.h., w którym czytamy, że spółka nie wykonuje praw udziałowych z własnych akcji, z wyjątkiem uprawnień do ich zbycia lub wykonywania czynności, które zmierzają do zachowania tych praw. Kodeks nie wyjaśnia jednak jak odliczyć akcje własne od kwoty przeznaczonej do podziału na dywidendy. Niektórzy prawnicy [Kwaśnicki i Letolc, 2010] wywodzą z prawa rachunkowości, że do obliczenia kwoty zysku przeznaczonej do podziału należy m.in. odjąć wydatki spółki, jakie ona poniosła na objęcie akcji własnych. Akcje własne ujmuje się więc w bilansie spółki według ceny ich nabycia, a ceną nabycia są wszystkie koszty poniesione przez spółkę w związku z ich nabyciem. Jeszcze inni uważają [Dąbrowski, 2010, s. 219], że kwotę zysku, jaka przypadałaby na akcje własne, akcjonariusze mogą stosowną uchwałą wyłączyć z podziału i przekazać np. na kapitał rezerwowy.

Udziały w zyskach spółek kapitałowych podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób prawnych. Na mocy art. 22 ust. 1 tej ustawy, podatek dochodowy od dochodów (przychodów) z dywidend oraz innych przychodów z tytułu udziału w zyskach osób prawnych mających siedzibę lub zarząd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ustala się w wysokości 19% uzyskanego przychodu [Ustawa o podatku dochodowym].

Kodeks spółek handlowych dopuszcza również możliwość wypłaty zaliczki na poczet przewidywanej dywidendy przez spółkę, jeżeli jej zatwierdzone sprawozdanie finansowe za poprzedni rok obrotowy wykaże zysk. W przypadku spółki z o. o. zaliczka może stanowić najwyżej połowę zysku osiągniętego od końca poprzedniego roku obrotowego, powiększonego o kapitały rezerwowe utworzone z zysku, którymi w celu wypłaty zaliczek może dysponować zarząd, oraz pomniejszonego o niepokryte straty i udziały własne.

W odniesieniu do spółek akcyjnych, statut spółki akcyjnej może upoważnić zarząd do wypłaty akcjonariuszom zaliczki na poczet przewidywanej dywidendy na koniec roku obrotowego, jeżeli spółka posiada środki wystarczające na wypłatę. Wypłata zaliczki wymaga zgody rady nadzorczej. Analogicznie, zaliczka może stanowić najwyżej połowę zysku osiągniętego od końca poprzedniego roku obrotowego, wykazanego w sprawozdaniu finansowym, zbadanym przez biegłego rewidenta, powiększonego o kapitały rezerwowe utworzone z zysku, którymi w celu wypłaty zaliczek może dysponować zarząd, oraz pomniejszonego o niepokryte straty i akcje własne.

Ilościowe kryteria formalne dla potencjalnej kwoty wypłaconej dywidendy są jednakże wtórne wobec innych ekonomicznych przesłanek dla podjęcia takiej decyzji. Stosowana polityka dywidend jest ściśle powiązana z rozwojem przedsiębiorstwa i powinna być zróżnicowana w różnych fazach wzrostu³.

Podsumowanie

Kapitały rezerwowe są *de facto* odłożonymi zyskami, przeznaczonymi na określone cele, które w odróżnieniu od rezerw *sensu stricto* tworzy się w ciężar kapitału własnego. Mówiąc szerzej, od rezerw w ujęciu klasycznym odróżnia je: a) ich powiązanie z kapitałami własnymi; b) przyczyna tworzenia, wynikająca z chęci zabezpieczenia się jednostki przed przyszłymi ryzykami; c) ukryty charakter, tzw. ciche rezerwy [www1].

Ze względu na kierunki zasileń kapitałów rezerwowych można mówić o zewnętrznych i wewnętrznych źródłach ich finansowania. Przejawem zewnętrznej formy pozyskania środków jest głównie emisja papierów wartościowych przez przedsiębiorstwo. Wewnętrznym zasobem dla dopływu kapitałów rezerwowych są z kolei generowane zyski. W niemieckim kodeksie handlowym wyróżnia się rezerwy kapitałowe i rezerwy kapitałowe tworzone z zysku, co niekiedy bywa tłumaczone na język polski odpowiednio jako kapitał rezerwowy i kapitał zapasowy z zysku lub jako pozycja „zysk lat ubiegłych” [www2].

Poziom kapitałów rezerwowych w jednostce może mieć również wydźwięk diagnostyczny, ostrzegający przed zagrożeniem kontynuacji działalności, zwłaszcza w odniesieniu do spółek akcyjnych. Kodeks handlowy określa kwotę graniczną dla postulatu dalszej aktywności spółek akcyjnych w relacji wyniku finansowego do kapitałów własnych. Pojawienie się straty finansowej w wyso-

³ Szerzej na ten temat: [Szablewski i Tuzimek, red., 2007, s. 44-58].

kości sumy kapitałów zapasowego i rezerwowego oraz jednej trzeciej kapitału podstawowego spółki akcyjnej jest sygnałem wskazującym na zagrożenie kontynuacji działalności spółki, wymagającym powzięcia uchwały co do dalszego funkcjonowania jednostki.

Literatura

- Dąbrowski D., *Nabywanie akcji własnych przez spółkę akcyjną*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010.
- Dreliszak E., Kania D. (2003), *Zestawienie zmian w kapitale własnym*, ODDK, Gdańsk.
- Duraj A. (2008), *Rezerwy a strategie finansowe publicznych spółek akcyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Fedak Z. (2005), *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu oraz ustalania wyniku finansowego*, [w:] *Zamknięcie roku 2005*, „Rachunkowość” (wydanie specjalne).
- Grabiński K. (2014), *Użyteczność informacji księgowej dla uczestników rynku kapitałowego*, [w:] J. Grabiński, M. Kędzior, J. Krasodomska, *Współczesna rachunkowość na rynkach kapitałowych*, Difin, Warszawa.
- Insights into IFRS. KPMG's practical guide to International Financial Reporting Standards* (2014), volume 2, UK.
- Kwaśnicki R.L., Letolc P., *Dywidenda w spółce akcyjnej posiadającej akcje własne*, „Prawo Spółek”, nr 11.
- Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 1, <http://www.mf.gov.pl/documents/> (dostęp: 16.02.2015).
- Rozporządzenie Komisji (UE) Nr 475/2012 z dnia 5 czerwca 2012 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 1 oraz Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 19, www.mf.gov.pl/documents (dostęp: 16.02.2015).
- Szablewski A., Tuzimek R. (2007), *Wycena i zarządzanie wartością firmy*, Poltext, Warszawa.
- Świdarska G.K., Więclaw W., red. (2012), *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, Difin, Warszawa.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych. Dz.U. 2013, poz. 1030.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych. Dz.U. 2014, poz. 851
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Dz.U. 2013, poz. 330, 607 z późn. zm.

[www1] <http://www.rechnungswesen-portal.de/Fachinfo/Eigenkapital/Ruecklagen.html>
(dostęp: 20.01.2015).

[www2] <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/hgb/gesamt.pdf> (dostęp: 03.03.2015).

CAPITAL RESERVE AND ITS ROLE IN THE STABILIZATION OF FINANCIAL SITUATION OF LIMITED LIABILITY COMPANIES

Summary: Capital reserves play an important role in companies as a source of additional entities owned funds. Hence, they are known as capital reserves. Their influence is revealed along with the development of enterprises, when uncertainty and risk accompanying decisions made at the local level, but more often on a global scale increases. In this situation, the presence of particular capital reserves and its variants for the stabilization of enterprises economic activity is of great importance.

Keywords: capital reserves, other reserves, financial situation.